

ዳኞች :-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ደረጀ አያና

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች :- የደቡብ ኦሞ ዞን ዳሰነች ወረዳ ገቢዎች ባለስልጣን:- አልቀረቡም

ተጠሪዎች :- 1.ፍራኦል ኢትዮጵያ የእርሻ ልማት ድርጅት:- አልቀረቡም

2. የፌዴራል መንግስት ልማት ድርጅት ይዞታና አስተዳደር ኤጀንሲ:- ነ/ፈ.ጅ ምህረቱ መኮንን ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በሕግ የተሰጠ የቀደምትነት መብት አፈጻጸም የሚመለከት ሆኖ የፍርድ አፈጻጸም ክርክር በወክልና በሚታይበት በደቡብ ኦሞ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት 2ኛ ተጠሪ የፍርድ ባለመብት 1ኛ ተጠሪ ደግሞ የፍርድ ባለእዳ ሆነው በሚከራከሩበት መዝገብ ላይ አመልካች የመቃወም አመልካች በመሆን የተከራከረ ነው። ከክርክሩ እንደተረዳነው የደቡብ ኦሞ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ፍርድ-ን እያስፈጸመ የሚገኘው 2ኛ ተጠሪ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረደውን ፍርድ እንዲያስፈጽም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በሰጠው የወክልና ሥልጣን መነሻ ነው። ይህ የተወከለው ፍርድ ቤት የፍርድ ባለእዳው ንብረት የሆኑትን የዕርሻ መሳሪያዎች፣ የዕርሻና ኮንስትራክሽን መሳሪያዎች፣ ተቀጽላ መሳሪያዎች፣ ሞተሮች፣ የወ.ሃ ፓምፖችና ጅኔሬተሮች፣ የወርክ ሾፕ መገልገያ መሳሪያዎች እና የተለያዩ አይነት መገልገያ መሳሪያዎች ተከብረው እንዲቆዩ ካደረገ በኋላ የመነሻ ዋጋቸው እንዲታወቅ አድርጎ በብር 25,284,862.69 መነሻ ዋጋ በሐራጅ እንዲሸጥ ትእዛዝ ሰጥቷል።

ከላይ የተመለከተው ትእዛዝ ከመሰጠቱ በፊት የአሁን አመልካች ለፍርድ ቤቱ ባቀረበው አቤቱታ 1ኛ ተጠሪ ብር 10,393,364.75 የግብር እዳ ስላለበት እንዲከበሩ(እንዲታገዱ) በተደረጉት በተጠቃሾቹ

ንብረቶች ላይ በታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 እና በደቡብ ክልል የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 166/2009 አንቀጽ 39፣41፣እና 43 መሰረት 1ኛ ተጠሪ ባልከፈለው ወዝፍ የግብር እዳ ልክ አመልካች ከ2ኛ ተጠሪ የቀደመ መብት ስላለኝ በሕጉ መሰረት የቀደምትነት መብት ይጠበቅልኝ በማለት ጠይቋል።

ፍርዱን እያስፈጸመ ያለው የደቡብ አም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአመልካችን አቤቱታ መርምሮ በመ/ቁጥር 11785 ላይ በቀን 07/09/2011 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ የአሁን 2ኛ ተጠሪ(የፍርድ ባለመብት) የንብረት ዝርዝርና ግምታቸውን አቅርቦ ንብረቶቹ በሐራጅ ተሸጠው ገንዘቡ እንዲከፈለው በጠየቀበት ሁኔታ የአሁን አመልካች 1ኛ ተጠሪ(የፍርድ ባለዕዳው) ላለበት የግብር እዳ እነዚህን ንብረቶች በመያዣያነት ማስከበሩን የሚያስረዳ ማስረጃ ከአቤቱታው ጋር አያዞ አላቀረበም።ስለሆነም መብቱን አስከብሮ ባልቀረበበት በ2ኛ ተጠሪ በኩል የቀረቡት ንብረቶች በጨረታ ሲሸጥ የቀደምትነት መብት ይሰጠኝ በማለት መጠየቁ ተገቢነት የለውም። ነገር ግን ንብረቱ በሐራጅ ተሸጦ ከሚቀረው ቀሪ ገንዘብ ላይ ገንዘቡን ከፍርድ ባለእዳው ላይ መቀበል ይችላል በሚል 2ኛ ተጠሪ በጠየቀው መሰረት ንብረቶቹ በሐራጅ ተሸጠው በፍርዱ መሰረት ለ2ኛ ተጠሪ እንዲከፈለው አሟሏል። አመልካች በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ለፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ይግባኝ አቅርቦ ችሎቱ በመ/ቁጥር 178407 ላይ በቀን 18/11/2011 ዓ/ም በዋለው ችሎት በሰጠው ትእዛዝ ይግባኝን በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርሟል።

አመልካች በቀን 10/02/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው በዚህ አግባብ በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።የስር ፍርድ ቤት የሰጠው ትእዛዝ በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 39 ስር ያልተከፈለውን የግብር እዳ አመልካች የግብር ባለእዳውን ንብረት በማሸጥ ለማስከፈል የቀዳምነት መብት እንዳለው የተደነገገውን የሚቃረን ነው። የአዋጁን ድንጋጌ አለአግባብ በመተርጎም የቀደምትነት መብት ተጠቃሚ ለመሆን የግብር ባለእዳው ንብረት በዋስትና መያዝና መያዣው መመዝገብ አለበት በማለት አመልካች ያቀረበውን አቤቱታ ወድቅ ማድረግ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 እንደተደነገገው እና በሰ/መ/ቁጥር 48997 እና 86133 ላይ በተሰጠው ትርጉም መሰረት በፍርድ አፈጻጸም በታገደው ንብረት ላይ አመልካች ተቀዳሚ መብት አለኝ በሚል ያቀረበውን አቤቱታ ተቀብሎ በመደበኛ የሙግት አመራር መሰረት ግራ ቀኙን ሳያከራክር ፣የአመልካችን የሆነድ ማስረጃዎች ሳይመረምር የአመልካችን አቤቱታ ወድቅ አድርጎ አፈጻጸሙ እንዲቀጥል ማዘዙ ከስነ ስርዓት ሕጉ ወጪ ነው።2ኛ ተጠሪ ያለው መብት በንብረቱ ወይም በሽያጭ ገንዘቡ ላይ የቀዳሚነት መብት ያለው አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ የሚፈልገውን የግብር እዳ በቀዳሚነት ካስከፈለ በኋላ የሚተርፈውን ገንዘብ መወሰድ በመሆኑ አመልካች በተጠየቀው መሰረት በንብረቱ ላይ 2ኛ ተጠሪ ያሰጠው እግድ እንዲነሳ ማዘዝ ሲገባው የሥር ፍርድ ቤት ከአመልካች ዳኝነት ጥያቄ ወጭ ንብረቱ በሐራጅ ከተሸጠ በኋላ ከ2ኛ ተጠሪ የሚተርፈውን ገንዘብ መጠየቅ ይችላል

በማለት መወሰኑ በሰ/መ/ቁጥር 48042 ላይ የተሰጠውን አስገዳጅ ትርጉም እና የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 ላይ የተደነገገውን ያልተከተለ በመሆኑ ስህተት ነው። አመልካች ዳኝነት ባልጠየቀበት ንብረቱ በሐራጅ ሲሸጥ ንብረቱን አመልካች በቀደምነት የመግዛት መብት እንዲጠበቅለት እንደጠየቀ አድርጎ የሥር ፍርድ ቤት በትእዛዙ ላይ መግለጹም ስህተት ነው። 1ኛ ተጠሪ የግብር እዳ ወሳኔ ማስታወቂያ ደርሶት በተጠየቀ ጊዜ ካልከፈለ አመልካች የግብር እዳውን ለማስከፈል በሕግ የሚጠበቅበት ተግባር የባለእዳውን ንብረት አግዶ በመሸጥ ግብር ያስከፍላል እንጂ ለፍርድ ቤት ጥያቄውን አቅርቦ ንብረቱን እንዲያስከብር አይገደድም። በተጨማሪም ንብረቱን ይዞ መሸጥ የሚችለው ንብረቱ ላይ በፍርድ ቤት የተሰጠ እግድ ካለ እግዱን ካስነሳ በኋላ በመሆኑና 1ኛ ተጠሪ የግብር እዳ የሚፈለግበት መሆኑን የሚያሳይ የግብር ማስታወቂያ ወሳኔ 1ኛ ተጠሪ ለ2ኛ ተጠሪ የፍርድ ባለእዳ ከመሆኑ በፊት አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ መስጠቱን ለስር ፍርድ ቤት ያቀረብነው ማስረጃ የሚያሳይ ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን አቤቱታ ከሕግና ካቀረብነው ማስረጃ እንጻር ሳይመረምር የአመልካችን አቤቱታ ወድቅ ማድረግ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ሆኖ እያለ ስህተቱን ይግባኝ ሰሚው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አለማረመጥ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ይታረምልኝ ሲል አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ እንዲከፈለው ለሚጠይቀው የግብር እዳ ንብረቱን በመያዣነት ስላላስከበረም የቀዳሚነት መብት የለውም የመባሉን አግባብነት ከአዋጅ ቁጥር 983/2008 እንቀጽ 39/1 ከደቡብ ክልል አዋጅ ቁጥር 166/2009 ጋር ተገናዝቦ እንዲመረመር ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት እንዲቀርብ ትዕዛዝ መስጠቱን ተከትሎ ተጠሪዎች እንደቅደም ተከተላቸው በቀን 01/05/2012 ዓ/ም እና በቀን 30/04/2012 ዓ/ም የተጻፈ መልስ ያቀረቡ ሲሆን ይዘቱ በአጭሩ የሚከተለው ነው።

1ኛ ተጠሪ ባቀረበው መልስ 1ኛ ተጠሪ በወጭ ባለሀብቶች የተቋቋመ፣ የኢንቨስትመንት እና የንግድ ፈቃድ የተሰጠው ከፌዴራል መንግስት በመሆኑ አመልካች 1ኛ ተጠሪን ግብርና ታክስ የማስከፈል ሥልጣን የለውም። አመልካች እየጠየቀ ያለው የመሬት መጠቀሚያ ግብርና የቴምብር ቀረጥ ያልተከፈለኝ አለ በሚል ቢሆንም መከፈል ያለበትን የቴምብር ቀረጥ የከፈልን ሲሆን የሊዝ ክፍያ የለም እንጂ የሊዝ ክፍያ አለ ቢባል እንኳን አመልካች በመደበኛ ፍርድ ቤት ክስ በማቅረብ ከመጠየቅ በስተቀር የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል መጠየቅ የሚችልበት የሕግ መሰረት የለም። የመሬት የሊዝ ክፍያ ማስከፈል እንዲችል በሕግ ከሌሎች ባለመብቶች የቀደመ መብት ለአመልካች አልተሰጠውም። የቀደምትነት መብት የሚኖረው የሊዝና የቴምብር ቀረጥ ለማስከፈል ሳይሆን ያልተከፈለ የንግድ ግብርና የግብርና ግብር ክፍያ ሲኖር ብቻ ሲሆን ከዚህ አንጻር እዳ እንደሌለብን የፌዴራል ግብር አስከፋይ መስሪያ ቤት በጽሁፍ ስላሳወቀ አመልካች አለአግባብ የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል ያቀረበውን አቤቱታ የሥር ፍርድ ቤት ወድቅ ማድረግ ተገቢ ስለሆነ የሠበር አቤቱታው ተቀባይነት ሊያገኝ አይገባም በማለት ተከራክሯል።

እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ ባቀረበው መልስ አመልካች የግብር ሰብሳቢ በመሆኑ ብቻ ያለምንም ገደብ የግብር ከፋይ ንብረት ላይ ቀዳሚ መብት አለኝ በማለት የሐራጅ ማስታወቂያው እንዲታገድና እግዱ እንዲነሳ መጠየቅ አይችልም። በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 41(4/ለ) መሰረት በማንኛውም የፍርድ ሂደት እንዳይታገድ ወይም የአፈጻጸም ትእዛዝ በተሰጠበት ንብረት ላይ የመያዣ ዋስትና መስጠት እንደማይቻል ስለተደነገገ አመልካች በንብረቱ ላይ የቀደምትነት መብት አለኝ በማለት ያቀረበው አቤቱታ የሕግ ድጋፍ የለውም። በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 39 እና በደቡብ ክልል አዋጅ ቁጥር 166/2009 አንቀጽ 41 በተዘረዘረው ስርዓት መሰረት ለግብር እዳው ንብረቱን በመያዣያነት መያዙን የሚገልጽ ማስረጃ በማቅረብ ሳያስረዳ እንዲሁም በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418/3 መሰረት በንብረቱ ላይ የቀደምትነት መብት እንዳለው የሚያሳይ የጽሁፍ ማስረጃ ሳያቀርብ በማንኛውም ግብር ከፋይ ንብረት ላይ ያለምንም ቅድመ ሁኔታ የቀደምትነት (absolute preemption right) አለኝ ሲል አቤቱታ ማቅረቡ የሕግ መሰረት ስለሌለው የሥር ፍርድ ቤት አቤቱታውን ወድቅ ማድረግ ተገቢ ነው። አመልካች ያቀረበው አቤቱታ በስነ ስርዓት ሕጉ መሰረት ሙግት ከተደረገ በኋላ ወድቅ የተደረገ በመሆኑ ተገቢው ሙግት ሳይደረግ ወድቅ እንደተደረገ በመቁጠር የሰ/መ/ቁጥር 48997 እና 86133ን በመጥቀስ ያቀረበው መከራከሪያም አግባብ አይደለም። በእዳ ምክንያት በፍርድ ቤት የተከበረ ንብረት እንዲሸጥ በተደረገ ጊዜ ንብረቱን ያስከበረው ወገን የሚኖረው መብት ከሽያጭ ገንዘብ ላይ የቀደምትነት መብት ካላቸው ባለገንዘቦች የሚተርፍ ካለ የመውሰድ መብት ብቻ እንዳለው በሰ/መ/ቁጥር 48042 ላይ አስገዳጅ ትርጉም ስለተሰጠና አመልካች በንብረቱ ላይ የቀደምትነት መብት እንዳለው በማስረጃ ስላላስረዳ አመልካች ያለው መብት እንደማንኛውም መብት ጠያቂ ለ2ኛ ተጠሪ ተከፍሎ በሚቀረው ገንዘብ ላይ ብቻ ነው ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም። ማንኛውም ታክስ ከፋይ ታክስ የመክፈል ግዴታውን ያልተወጣ እንደሆነ ባለስልጣኑ እዳውን በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ ማስፈጸም የሚፈልግ ከሆነ በዋስትናነት ማስመዝገብና ንብረቱን በማሸጥ ታክሱን እንደሚያስከፍል የሚገልጽ ማስታወቂያ ለታክስ ከፋይ ይሰጣል ተብሎ ተደንግጎል እንጂ የግብር ወሳኔ ማስታወቂያ እንደደረሰው የግብር ከፋይ ንብረት ይይዛል የሚል ሕግም ሆነ አሰራር ባለመኖሩ በስር ፍርድ ቤት በተሰጠ ትእዛዝ የተፈጸመ ስህተት የለም ተብሎ አቤቱታው ወድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክሯል።

ከላይ በአጭሩ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በዚህ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት እና በስር ፍርድ ቤት የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳይ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘው ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል የፍርድ አፈጻጸሙን በመቃወም አቤቱታ ያቀረበው 2ኛ ተጠሪ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረደውን የገንዘብ ፍርድ ለማስፈጸም 2ኛ ተጠሪ ባስከበረው የ1ኛ ተጠሪ ንብረቶች ላይ በ1ኛ ተጠሪ የግብር እዳ ልክ የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል

እንደሆነ ክርክራቸው ያሳያል። 1ኛ ተጠሪ ደግሞ የግብር እዳ ስለሌለብኝ የጠቀሳቸውን ሕጎች መሰረት በማድረግ በንብረቶቹ ላይ የቀደምትነት መብት አለኝ ብሎ መጠየቅ አይችልም ብሎ ተከራክሯል። እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ ደግሞ አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ የሚፈልገውን እዳ ለማስከበር ንብረቱን ከ2ኛ ተጠሪ አስቀድሞ ያስከበረ ስለመሆኑ የሚያሳይ ማስረጃ ባለማቅረቡ ይህንን ሳያደርግ ሕግ የቀደምትነት መብት አይሰጠውም በሚል ተከራክሯል።

በመሰረቱ በፌዴራል ታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 39 እና በደቡብ ክልል የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 166/2009 ስር በተመሳሳይ እንደተደነገገው መሰረት ታክስ ሰብሳቢ ባለሥልጣን መሥሪያ ቤት በታክስ ሕግ መሠረት ታክስ ከፋይ መክፈል የሚገባው የመክፈያ ጊዜው የደረሰ ታክስ በሙሉ ተከፍሎ እስከሚያልቅ ድረስ ባለሥልጣኑ በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የቀደምትነት መብት አለው። በዚህ ድንጋጌ የታክስ ሕግ ተብሎ የተገለጸው በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 2(36) ላይ በተመለከተው ትርጓሜ መሰረት የታክስ አስተዳደር አዋጁን ጨምሮ የገቢ ግብር አዋጅ፣ የተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ፣ የሴክሳይዝ ታክስ አዋጅ፣ የቴምብር ቀረጥ አዋጅ፣ የተርን አቨር ታክስ አዋጅ፣ የጉምሩክ ሕግ ሳይጨምር ማንኛውም ታክስ፣ ቀረጥ ወይም ክፍያ የሚጥል ሕግና እነዚህን አዋጆች ለማስፈጸም የሚወጣ ደንብና መመሪያ እንደሆኑ በግልጽ ተመልክቷል። በመሆኑም ታክስ የመጣልና የመሰብሰብ የሥልጣን ክፍፍሉን ተከትሎ የፌዴራል እና የክልል ታክስ ሰብሳቢ ባለሥልጣን የሚሰበስቡት የታክስና የቀረጥ ዓይነት እንዲሁም የእነዚህ ምንጭ የሆኑ ሕጎች ሊለያዩ የሚችሉ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በፌዴራል ታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀጽ 39(በክልሉ አዋጅም በተመሳሳይ እንደተደነገገው) መሰረት በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የቀደምትነት መብት የሚኖረው በእነዚህ ሕጎች መሰረት ታክስ ከፋይ መክፈል የሚገባውን የመክፈያ ጊዜው የደረሰውን ታክስ ቀረጥና ተያያዥ ክፍያ ለማስከፈል መሆኑ ሊረጋገጥ ይገባል። ይህም ቅቡልነት ያለው ዋና ግዴታ መኖሩን (valid principal obligation) መሠረት ያደረገ ነው።

ከላይ በተመለከተው መሰረት ታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የሚኖረውን የቀደምትነት መብት አፈጻጸምና አድማስ ሌሎች ከታክስ ከፋይ ገንዘብ የሚጠይቁ ሰዎች ከሚኖራቸው መብት ጋር በማነጻጸር መመርመር እና ያላቸውን ልዩነት በግልጽ ማወቅ ያስፈልጋል። በዚህ መልኩ በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ ታክስ ሰብሳቢው ባለስልጣን ያለው የቀደምትነት መብት በሕግ ጽንሰ ሐሳብ በእንግሊዝኛው Preferential/Preferred Creditor ተብሎ የሚታወቅ ሲሆን ጥቅል ሀሳቡም በአገራችን የታክስ አስተዳደርና በሌሎች የታክስ ሕጎች ላይ ጭምር እንደተንጸባረቀው በመርህ ደረጃ ገንዘብ ጠያቂ (በታክስ ጉዳይ ታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን) በባለእዳው(በታክስ ከፋይ) ሀብት ላይ ከሌሎች ከባለዕዳው ገንዘብ ከሚጠይቁ ተራ ባለገንዘቦች(unsecured/ordinary creditor) ቅድሚያ እንዲከፈለው መብት የሚሰጠው ነው። እንዲህ አይነት የገንዘብ ጠያቂዎች የቀደምትነት መብት(Preferential/Preferred Creditor) ከባለእዳው ሀብት ላይ በቅድሚያ እዳ የማስከፈል መብት እንደመሆኑ በፍትሐ-ብሔር ሕግ ቁጥር 1386ና ተከታዮቹ ፣ በቁጥር 1410ና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ እንዲሁም በሌሎች የሕግ ድንጋጌዎች ላይ

ተደንገጎ ከሚታወቀው ከሕግ ወይም ከወል ከሚመነጨው አንድን ንብረት በቀደምትነት መግዛትን (Pre-emption) ከሚመለከተው የተለየ ነው።

እንዲሁም ከፍርድ ቤቱ በ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 394/1 እና ከቁጥር 404 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት የፍርድ ባለአዳዎ የሆነውን ታክስ ከፋይ ንብረት ያስከበሩ የፍርድ ባለሙያዎች በሕግ የቀደምትነት መብት ከተሰጠው ታክስ ሰብሳቢ ባለሥልጣን ጋር የሚኖራቸው የመብት ቅደም ተከተል ምን እንደሆነ መመርመር ይገባል። በዚህ መልኩ የሚሰጠው ንብረት የማስከበር ትእዛዝ ዓላማው የፍርድ ባለዕዳዎ ዕዳውን ከመክፈሉ በፊት ይህንን ንብረት ለሌላ ሰው እንዳይሰጥ፣ እንዳይሸጥ፣ እንዳይለውጥ ወይም በማናቸውም ሌላ ሁኔታ መብቱን ለማንም እንዳይላወር ለማገድና የፍርድ ባለአዳዎ እዳውን መክፈል ካልቻለ ንብረቱን በሐራጅ በማሸጥ በፍርድ መሰረት ለፍርድ ባለገንዘቡ ለመክፈል ቢሆንም በዚህ መልኩ የሚደረገው ንብረት ማስከበር በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 3044 መሠረት በማይንቀሳቀስ ንብረት ላይ በፍርድ ከሚቋቋመው የመያዣ መብትን (Judicial mortgage right) የተለየ መሆኑን መገንዘብ ይገባል። ምክንያቱም በፍርድ የሚቋቋም መያዣ አስቀድሞ በፍርድ ቤት ወይም በግልግል ዳኝነት አካል አንዱ ተከራካሪ ወገን ለሌላው ተከራካሪ ወገን እንዲከፍል የተወሰነ የገንዘብ እዳ ለማስፈጸም ዳኝነት ተጠይቆ ተለይቶ በሚታወቅ ንብረት ላይ እዳ ለማስከፈል የሚቋቋም በመሆኑ በፍርድ አፈጻጸም መዘገብ ላይ ንብረት ለማስከበር ከሚሰጥ ትእዛዝ የተለየ በመሆኑ ነው። ስለሆነም በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት የፍርድ ባለአዳዎን ንብረት ያስከበረ ሰው የቀደምትነት መብት አለኝ ብሎ ለመጠየቅ እንደሚችል በ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 404 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ አልተደነገገም።

በሌላ በኩል በታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀጽ 39(2 እና 7) ላይ እንደተመለከተው በታክስ ሰብሳቢው ባለስልጣን ታክስ ከፋይ እንዲከፍል የጠየቀው ታክስ ከተከፋይ ሂሳብ ላይ ተቀንሶ የሚከፈል ታክስ፣ የተጨማሪ እሴት ታክስ፣ የተርን ኦቨር ታክስ ወይም የኤክሳይስ ታክስ ካልሆነ በስተቀር ባንኮች በንብረቱ ላይ የዋስትና(የመያዣ) መብት ያቋቋሙት ብድሩን ከመስጠታቸው በፊት ታክስ ከፋይ የታክስ እዳ የሌለበት መሆኑን ከታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን አረጋግጠው ከሆነ በታክስ ከፋይ ንብረት ላይ የዋስትና(የመያዣ) መብት ያቋቋሙ ገንዘብ ጠያቂ ባንኮች (secured creditor) እና ከታክስ ከፋይ ደመወዝ የሚጠይቁ የታክስ ከፋይ ተቀጣሪዎች ከታክስ ከፋይ ሀብት ላይ ከታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን የቀደመ መብት አላቸው።

እንዲሁም ታክስ ከፋይ ታክስ የመክፈል ግዴታውን ያልተወጣ እንደሆነ ታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን በሕግ የተሰጠውን የቀደምትነት መብት በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የሚጠቀም መሆኑን፣ ያልተከፈለውን ታክስ እና ታክሱን ለማስከፈል የሚወስደው እርምጃ የሚያስከትለውን ወጪ እንደሚያስከፍለውና በንብረቱ ላይም የዋስትና መብት እንደሚያስመዘግብ የሚገልጽ ማስታወቂያ ለታክስ ከፋይ መስጠት እንዳለበት በታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀጽ 39/3 ላይ በግልጽ ተደንገገዋል። በተጨማሪም ታክስ ከፋይ የታክስ

ማስጠንቀቂያ በደረሰው በ30 ቀናት ውስጥ ታክሱን አለመክፈሉን ምክንያት በማድረግ ታክስ ሰብሳቢው ባለሥልጣን የታክስ ከፋይ ንብረት በማናቸውም የፍርድ ሂደት እገዳ ተደርጎበት ከሆነ ወይም በንብረቱ ላይ የፍርድ አፈጻጸም ትእዛዝ ተሰጥቶበት ከሆነ ንብረቱ ላይ የተሰጠውን እግድ ወይም የአፈጻጸም ትእዛዝ ካላሰጠ በስተቀር የታክስ ከፋዩን ንብረት መያዝ (Seizure of Property) እንደማይችል በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 41(4/ለ) ስለተደነገገ የቀደምትነት መብቱን ከመጠቀም ጋር ተያይዞ የታክስ ከፋዩን ንብረት ለመያዝ በንብረቱ ላይ የተሰጠውን የፍርድ ቤት እግድ ወይም የፍርድ አፈጻጸም ትእዛዝ አሰቀድሞ ማስነሳት ይጠበቅበታል።

በተያዘው ጉዳይ 2ኛ ተጠሪ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረደውን ፍርድ ለማስፈጸም የ1ኛ ተጠሪን ንብረት ያስከበረ ተከራካሪ ወገን እንደመሆኑ ያለው መብት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ 394/1፣ ቁጥር 404 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት እግዱን የሠጠው ፍርድ ቤት እግዱን አስከፍሎ ድረስ ያስከበረውን ንብረት 1ኛ ተጠሪ ዕዳውን ከመክፈሉ በፊት ለሌላ ሰው እንዳይሰጥ፣ እንዳይሸጥ፣ እንዳይለውጥ ወይም በማናቸውም ሌላ ሁኔታ መብቱን ለማንም እንዳያዛውር አስከብሮ ማቆየትና የፍርድ ባለእዳው እዳውን መክፈል ካልቻለ ንብረቱ በሐራጅ ተሸጦ ገንዘቡ እንዲከፈለው መጠየቅ ነው። ከዚህ ውጭ የፍርድ ባለእዳውን በዚህ አግባብ ማስከበሩ ንብረቱ ከመከበሩ ወይም ከመያዙ በፊት በንብረቱ ላይ መብት የነበራቸውና በክርክሩ ውስጥ የሌሉ የሦስተኛ ወገኖች በሕግ፣ በፍርድ ወይም በውል በንብረቶቹ ላይ ያቋቋሙትን የቀደምትነት መብት የሚነካ አይደለም። ከያዘው ጉዳይ ጋር በተያያዘ አመልካች በፌዴራልም ሆነ በክልል የታክስ አስተዳደር አዋጆች ላይ በተመሳሳይ በተደነገገው መሰረት 1ኛ ተጠሪ አልከፈለም ብሎ ንብረቱን ይዞ በመሸጥ ለማስከፈል የፈለገው የክልሉን ታክስ የታክስ አስተዳደር አዋጅን ጨምሮ ከገቢ ግብር አዋጅ፣ ከተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ፣ ከሲክሳይዝ ታክስ አዋጅ፣ ከቴምብር ቀረጥ አዋጅ፣ ከተርን አሸር ታክስ አዋጅ፣ የጉምሩክ ሕግ ሳይጨምር ማንኛውም ታክስ፣ ቀረጥ ወይም ክፍያ የሚጥል ሕግና እነዚህን አዋጆች ለማስፈጸም ከወጣ ደንብና መመሪያ የመነጨ መሆኑን እስካረጋገጠ ድረስ በ1ኛ ተጠሪ ንብረት ላይ ከ2ኛ ተጠሪ ቀድሞ ንብረቱን በመሸጥ ያለተከፈለውን ታክስና ቀረጥ የማስከፈል በሕግ ጥበቃ የተደረገለት መብት አለው። ነገር ግን አመልካች 1ኛ ተጠሪ እንዲከፍለው የጠየቀው ታክስና ቀረጥ አንዲሁም ተያያዥ ክፍያ በዝርዝር ከተጠቀሱ ሕግጋት የመነጨ መሆናቸውን እና በሥልጣኑ ክልል ውስጥ የሚገኝ ታክስና ቀረጥ መሆኑን በሌላ አገላለጽ ቅቡልነት ያለው ዋና ግዴታ መኖሩን (valid principal obligation) ማስረዳት እና ፍርድ ቤቶችም ማስረዳቱን ማረጋገጥ ይጠበቅባቸዋል። ሆኖም የዙህ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ሆነ ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 በሚጠይቀው የክርክር አመራር መሰረት ከዚህ አኳያ የግራ ቀኝን ክርክር ካለመመርመራቸውም በተጨማሪ ፍሬ ነገሮቹን ከሕግና ከማስረጃ አንጻር አለማጣራታቸውን ተገንዝበናል።

እንዲሁም በሕግ የተሰጠውን የቀደምትነት መብት በ1ኛ ተጠሪ ሀብት ላይ የሚጠቀም መሆኑን፣ ያልተከፈለውን ታክስ እና ታክሱን ለማስከፈል የሚወስደው እርምጃ የሚያስከትለውን ወጪ

እንደሚያስከፍለውና በንብረቱ ላይም የዋስትና መብት እንደሚያስመዘግብ የሚገልጽ ማስታወቂያ አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ(ለታክስ ክፋይ) የሰጠ መሆኑን ማስረዳት የሚጠበቅበት ሲሆን ፍርድ ቤቶችም አመልካች ባቀረበው ማስረጃ ማስረዳቱን ማረጋገጥ ይኖርባቸዋል። አመልካች በዚህ መልኩ ማስረዳት እስከቻለ ድረስ በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት በተከበሩት በ1ኛ ተጠሪ ንብረቶች ላይ የቀደምትነት መብት መጠቀም ይችላል። አመልካች በዚህ በቀደምትነት መብቱ መጠቀም ይችል ዘንድ ንብረቶቹን ለማስከበር የተሰጠው የአግድ ትእዛዝ እንዲነሳለት መጠየቁ በፌዴራልና በክልሉ ታክስ አስተዳደር አዋጆችም ሆነ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 ስር የተደነገገውን መሰረት ያደረገ በመሆኑ ከ2ኛ ተጠሪ ቀድሞ ንብረቶቹን ያስከበረ ስለመሆኑ ማስረጃ እንዲያቀርብ ሊጠየቅ የሚችልበት የሕግ አግባብ የለም። ምክንያቱም የቀደምትነት መብት ያገኘው በሕግ በመሆኑና ንብረቶቹን መያዝና ሽጦ ታክስና ቀረጥ እንዲሁም ከላይ ከተጠቀሱ ሕጎች የመነጨ ሌሎች ክፍያዎችን ማስከፈል የሚችለው አስቀድሞ በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት ንብረቶቹን ለማስከበር የተሰጠ የዕግድ ትእዛዝ ሲነሳለት ብቻ በመሆኑና ለዚህ የፍርድ ወሳኔ መነሻ የሆነውን አቤቱታ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 መሰረት ያቀረበውንም ለዚሁ ዓላማ በመሆኑ ነው። ከዚህም ረገድ የዙኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ሆነ ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 በሚጠይቀው የክርክር አመራር መሰረት የግራ ቀኙን ክርክር ሳይመረምሩና ፍሬ ነገሮቹን ከሕግና ከማስረጃ አንጻር ማስረዳት ያለበት ተከራካሪ ወገን እንዲያስረዳ በማድረግ ሳያጣሩ በሕግ ጥበቃ የተደረገለትን የአመልካችን የቀደምትነት መብት ወድቅ ማድረጋቸው ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

ወ. ሳ ኔ

1. የደቡብ አም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 11785 ላይ በቀን 07/09/2011 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 178407 ላይ በቀን 18/11/2011 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥ 348/1 መሰረት ተሸረዋል።
2. 2ኛ ተጠሪ በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት ባስከበራቸው የ1ኛ ተጠሪ ንብረቶች ላይ አመልካች የቀደምትነት መብት አለው ብለናል። ሆኖም አመልካች በዚህ የቀደምትነት መብት መጠቀም የሚችለው የክልሉን የታክስ አስተዳደር አዋጅን ጨምሮ ከገቢ ግብር አዋጅ፣ ከተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ፣ ከኤክሳይዝ ታክስ አዋጅ፣ ከቴምብር ቀረጥ አዋጅ፣ ከተርን አቨር ታክስ አዋጅ፣ የጉምሩክ ሕግ ሳይጨምር ማንኛውም ታክስ፣ ቀረጥ ወይም ክፍያ የሚጥል ሕግና እነዚህን አዋጆች ለማስፈጸም ከወጣ ደንብና መመሪያ የመነጨ እና ይህም በአመልካች እንዲሰበሰብ በሕግ ለአመልካች ሥልጣን የተሰጠው መሆኑን እንዲሁም አመልካች በሕግ የተሰጠውን የቀደምትነት መብት በ1ኛ ተጠሪ ሀብት ላይ የሚጠቀም መሆኑን፣ ያልተከፈለውን ታክስ እና ታክሱን ለማስከፈል የሚወስደው እርምጃ የሚያስከትለውን ወጪ እንደሚያስከፍለውና

በንብረቱ ላይም የዋስትና መብት እንደሚያስመዘገብ የሚገልጽ ማስታወቂያ ለ1ኛ ተጠሪ(ለታክስ ክፋይ) መስጠቱ ሲረጋገጥ በመሆኑ የደቡብ አም ዞን ክፍተኛ ፍርድ ቤት መዝገቡን አንቀሳቅሶ ከዚህ አኳያ ግራ ቀኙን አከራክሮና በማስረጃ ሊረጋገጡ የሚገባቸውን ፍሬ ነገሮች በሥነ ሥርዓት ሕጉ አግባብ በማስረጃ እንዲረጋገጡ በማድረግ ሕግን መሰረት ያደረገ ውሳኔ እንዲሰጥ ጉዳዩን መልሰንለታል።

3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጪ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የዚህ ውሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ።
2. በዚህ መዝገብ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል። ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ